

ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY
STUDIA Z WYCHOWANIA MUZYCZNEGO 1981 z. 5

URSZULA ROGALSKA

WSP Bydgoszcz

POSZUKIWANIA W ZAKRESIE SPOSOBÓW REALIZACJI WYCHOWANIA MUZY-
CZNEGO W PRZEDSZKOLU W GRUPIE DZIECI SZESZCIOLETNICH

Uznanie w Polsce wychowania przedszkolnego za pierwsze ogniwo systemu edukacji narodowej doprowadziło w konsekwencji do działań zmierzających do zapewnienia na tym etapie wszystkim dzieciom jak najkorzystniejszych warunków wszechstronnego rozwoju oraz przyśpieszenia procesu przygotowania do podjęcia nauki szkolnej. Rozpoczęto w sposób planowy i systematyczny stopniowe upowszechnianie czteroletniego wychowania przedszkolnego, poczynając od najstarszego rocznika. Stopniowe upowszechnianie wychowania przedszkolnego stanowi istotny element procesu zmierzającego do zapewnienia najmłodszym dzieciom optymalnych warunków wszechstronnego rozwoju osobowości, umożliwiających powodzenie szkolne w ramach powszechnego cyklu kształcenia i wychowania. Objęte instytucjonalnym wychowaniem przedszkolnym dzieci sześciolatnie rozpoczęły w roku szkolnym 1978/79 naukę w klasie pierwszej w ramach zmodernizowanego nauczania początkowego. Początki nauczania elementarnego zostały włączone do całokształtu szeroko rozumianej pracy wychowawczej przedszkoli. W ten sposób dokonano próby rozwiązania problemu bezkolizyjnego przejścia dziecka z przedszkola do szkoły.

Zarysowana powyżej sytuacja oświatowa spowodowała wzrost zainteresowania się pedagogów i psychologów rozwojem dziecka sześciolatniego oraz możliwościami akceleracji z tego rozwoju w świetle wymagań szkolnych. W kręgu zainteresowań znalazła się także instytucja przedszkolaka, dla którego potrzeb opracowano nowy wyodrębniony program pracy wychowawczo-dydaktycz-

nej z dziećmi sześciolletnimi. Zakres treści wychowania i kształcenia w grupie dzieci sześciolletnich potraktowano jako "syntezę całokształtu pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu" ¹, a zarazem jako określony poziom rezultatów, które powinno osiągnąć każde dziecko rozpoczynające naukę szkolną.

Pracę przedszkolaka z dziećmi 6-letnimi określa się jako przysposobienie do podjęcia nauki w szkole. Dotyczy to rozwoju całej jego osobowości, zainteresowań i zamiłowań, umiejętności przystosowania się psychicznego i fizycznego do zadań szkolnych, kształtowania umiejętności i nawyków oraz pozytywnej motywacji do przewyżniania trudności. Psychologia i pedagogika zgromadziły już dostatecznie dużą ilość dowodów na to, że właśnie lata przedszkolne, poprzedzające okres nauki szkolnej, wywierają decydujący wpływ na dalszy rozwój jednostki i to zarówno w sferze intelektualnej jak i emocjonalno-społecznej; na stopień jego aktywności i ogólny stosunek do siebie i innych ².

Wiek przedszkolny jest także okresem wstępnej edukacji muzycznej dziecka, który, jak zgodnie stwierdzają psychologowie, wywiera decydujący wpływ nie tylko na powodzenie szkolne w zakresie przedmiotu "muzyka"; lecz stanowi podbudowę wychowania muzycznego człowieka.

Nasuwa się zatem pytanie, w jaki sposób powinien przebiegać proces wychowania muzycznego dziecka przedszkolnego. Na ten temat istnieje już dość obszerna literatura traktująca zarówno o roli wychowania muzycznego w przedszkolu, jak i o sposobach jego realizacji. Zadaniem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia najbardziej reprezentatywnych poglądów w tej dziedzinie oraz ich usystematyzowania.

1. M i e j s c e u m u z y k a l n i e n i a w w y c h o w a n i u e s t e t y c z n y m d z i e c k a w p r e d s z k o l u

Umuzycznienie stanowi część składową programu wychowania estetycznego. Wychowanie estetyczne w przedszkolu to pro-

ces integralnie związany z całokształtem życia i działalno-
ści dzieci w tych placówkach. Jego zadaniem jest budzenie
wrażliwości na wartości estetyczne, wzbogacanie wyobraźni i
przeżyć dziecka, rozwijanie jego własnej ekspresji. Wychowa-
nie estetyczne przyczynia się do ogólnego rozwoju dziecka,
wiąże się z innymi dziedzinami wychowania, służy więc zarazem
celom wychowania muzycznego, społeczno-moralnego i zdrowot-
nego³. Traktowane jest ono jako "dziedzina przenikająca i
scalająca wszystkie strony wychowania, wszechstronnie wzboga-
cając osobowość dziecięcą"⁴. System ten stwarza "możliwość
wszechstronnego oddziaływania na osobowość dziecka, przyczy-
niając się do rozwoju umysłowego i społeczno-moralnego dzieci,
w harmonii z ich rozwojem fizycznym"⁵.

Dziecko w wieku przedszkolnym żywo odbiera wrażenia este-
tyczne, co jest związane z aktywną, poznawczą postawą wobec
świata, jak w ogóle cechuje ten okres życia. Małe dziecko cie-
szy barwa, kształt, dźwięk, zapach, ruch i powierzchnia przed-
miotów. Obcuje ono z pięknem w sposób czynny - gdy się bawi i
pracuje. Już we wczesnym dzieciństwie gromadzi zasób wrażeń e-
stetycznych czerpanych z codziennego otoczenia. Przedszkole o-
pierając się na istotnych dla wychowania estetycznego treś-
ciach, metodach i różnych formach pracy wychowawczej, jest w
stanie kształtować życie uczuciowe dzieci, dostarczając wzru-
szeń i przeżyć, które oddziałując na ich rozwój, czynią ich
dzieciństwo szczęśliwym⁶.

Wrażenia estetyczne działają na sferę umysłowo-emocjonal-
ną dziecka, wywołują dobre samopoczucie, biologiczną radość ży-
cia, pobudzają do ruchu i zabawy. Program wychowania estetycz-
nego w przedszkolu umożliwia także doznawanie przeżyć o głąb-
szej treści, wiążące się z poznawaniem świata i sztuki, pobu-
dzające rozwój uczuć społeczno-moralnych. Przedszkole włącza-
jąc wartości estetyczne w życie dzieci, stwarza podstawę dla
wszechstronnego ich rozwoju w późniejszych latach i przygoto-
wuje do korzystania z dorobku kultury i sztuki. Zdaniem wielu
autorów, wychowanie estetyczne pobudzając ogólny rozwój dziecka,

wpływa na jego dojrzałość szkolną, daje radość i przeżycie stanowiące zachętę do działania, pracy, nauki.

Zakres wychowania estetycznego w przedszkolu obejmuje: estetykę życia codziennego, kulturę obyczajów i postępowania ocenianego w kategoriach piękna, obcowanie dzieci z pięknem przyrody, zbliżanie dzieci do różnych rodzajów sztuki, rozwijanie własnej ekspresji i uzdolnień, kierowanie rozwojem dziecięcej twórczości plastycznej⁷.

Szczególną rolę w zakresie wychowania estetycznego spełnia wychowanie muzyczne noszące w przedszkolu nazwę u m u - z y k a l n i e n i a. Muzyka bowiem, jak stwierdza S. Szuman, jest sztuką, która najbardziej fascynuje dzieci, przemawia do ich wyobraźni, dostarcza im radości współtworzenia⁸.

Zainteresowanie dźwiękiem przejawia się już w najwcześniejszym dzieciństwie. Już u niemowlęcia można łatwo zauważyć wrażliwość na dźwięki muzyczne i niemuzyczne. Małe dzieci miewają swoje ulubione melodie i piosenki. Muzyka, w zależności od swego charakteru, pobudza je lub uspokaja. Dzieci chętnie zasypiają przy nuconych im kołysankach, a melodie żywe i rytmiczne pobudzają je natychmiast do spontanicznej reakcji motorycznej⁹.

Pobył dzieci w przedszkolu jest najważniejszym momentem rozpoczęcia przemyślanej, planowej i systematycznej edukacji muzycznej. Małe dziecko szybko uczy się, maśląduje czynności innych. Chętnie bawi się w rytm melodii. W wieku przedszkolnym zaczynają się kształtować już upodobania, powstają i utrwalają się pierwsze zainteresowania muzyczne, umiejętności emocjonalnego przeżywania muzyki. Przedszkole jest "otoczeniem muzycznym", które kształtuje pierwszą wrażliwość muzyczną, jak trafnie określiła P. Kergomard¹⁰. Muzyka wywołuje tam spontaniczne zainteresowania i radość dziecka stanowi niezbędny element wychowania estetycznego, a tym samym - wychowania wszechstronnego. Podtrzymywanie zainteresowań muzyką, tworzenie nawyków obcowania z nią, rozbudzanie chęci nowych kontaktów z dźwiękiem, umożliwianie dziecku znajdowanie w tych kontaktach przyjemności - oto, jak stwierdza M. Przychodzińska, jeden z podstawowych celów umuzykalnienia w przedszkolu¹¹.

Praca przedszkola nad umuzykalnieniem dzieci, obok wymienionych wyżej zadań, ma na celu rozwijanie i kształtowanie zdolności i uzdolnień muzycznych oraz wyrabianie muzykalności, jako cech warunkujących powodzenie w rozwoju muzycznym zarówno w przedszkolu jak i w szkole. Proces rozwijania wrażliwości muzycznej poprzez kształtowanie podstawowych zdolności muzycznych nazywa się umuzykalnieniem. Umuzyczenie polega także na wyrabianiu umiejętności i nawyków muzycznych, które zarazem wiążą się ze spostrzeganiem, odtwarzaniem i tworzeniem konstrukcji rytmicznych, czasowych, wysokościowych i dźwiękowych, jakie zachodzą w dobranych odpowiednio utworach muzycznych.

Umuzykalnieniem jako efektem umuzykalniania nazwano wychowanie muzyczne w przedszkolu. Występuje ono, jak już zaznaczyłam, jako jeden z działów wychowania estetycznego i zawiera wszystkie elementy szeroko pojętej muzykalności dziecka. Na pierwszy plan wychowania muzycznego w przedszkolu wysuwa się konieczność pełnego zaangażowania, aktywności i zainteresowania dziecka¹². Jest to bowiem podstawowy warunek realizacji procesu umuzykalniania, jeśli zważyć, że przez muzykalność rozumiemy zdolność emocjonalnego przeżywania muzyki.

2. F o r m y i s p o s o b y u m u z y k a l n i a n i a w g r u p i e d z i e c i 6 - l e t n i c h

W wieku przedszkolnym kształtują się upodobania dziecka, baza przyszłych postaw. Wybór treści i wartości, który zostaje dokonany dla małych dzieci i im wpajany, staje się naturalnym elementem przyszłej postawy dojrzałego człowieka. W tym też, jak stwierdza M. Przychodzińska leży wielka szansa kształtowania upodobań i nawyków estetycznych, ocena ich ważności w życiu, miejsce na nie wśród innych spraw i przeżyć. Tak więc w wieku przedszkolnym powinny powstawać i utrzymywać się zainteresowania muzyczne, podstawowe zdolności muzyczne i umiejętności emocjonalnego przeżywania muzyki¹³.

Główne zadania wychowawczo-dydaktyczne umuzykalnienia dzieci 6-letnich zawierają takie treści, jak: wyrabianie umiejętności słuchania i śpiewania piosenek, kształcenie umiejętności gry na instrumentach, rozwijanie umiejętności wyrażania ruchem muzyki, rozwijanie inwencji muzycznej i ruchowej, rozwijanie wrażliwości słuchowej i umiejętności odbierania muzyki ¹⁴.

Program umuzykalniania zakłada, że w ciągu roku szkolnego dzieci powinny m.in. nauczyć się kilku piosenek, wyrażać ruchem charakter słyszanej muzyki, opanować kilka prostych form tanecznych, grać na instrumentach perkusyjnych, rozpoznawać brzmienie i barwę kilku instrumentów muzycznych oraz rodzajów głosu ludzkiego, improwizować na własny i zadany temat, poznać niektóre pojęcia muzyczne.

Umuzykalnienie podobnie jak inne programowe dziedziny wychowania organizowane jest w formie zajęć obowiązkowych i dowolnych, zabaw i ćwiczeń muzyczno-ruchowych, kontaktów okolicznościowych oraz uroczystości przedszkolnych. Treści programowe umuzykalnienia realizuje się specyficznymi dla tej działalności wychowawczo-dydaktycznej metodami i środkami zwanymi w literaturze formami umuzykalnienia. Program wychowania w przedszkolu w zasadzie nie precyzuje bliżej tych form, gdyż sformułowane w nim treści sugerują jedynie sposób ich realizacji. W literaturze przedmiotu przedstawiono różne podziały form umuzykalnienia w przedszkolu, z których przytoczę najczęściej wykorzystywane w praktyce, w szczególności w pracy wychowawczej z dziećmi 6-letnimi.

D. Malco wśród różnych form umuzykalnienia w przedszkolu rozróżnia: słuchanie muzyki, śpiew dzieci, ruch przy muzyce, muzykowanie, twórczość dziecięcą i audycje radiowe. Interesującą propozycję autorki stanowią formy plastyczno-muzyczne ¹⁵. Wpływają one na zwiększoną intensywność przeżywania słuchanej muzyki, sprzyjają też uważnej obserwacji utworu, a więc lepszemu jego rozumieniu. Rozwijają ponadto wyobraźnię artystyczną dziecka.

Wśród form proponowanych przez K. Przybylską obok wyżej wymienionych, na czoło wysuwają się te, które zawierają element ruchu. Są to zabawy ze śpiewem, zabawy rytmiczne przy muzyce oraz tańce. Na uwagę zasługują tu opowieści ruchowe, jako odmiana zabawy rytmicznej przy muzyce. W grupie dzieci 6-letnich opowieści te mają być bardzo bogate w treść muzyczną, słowną i ruchową¹⁶.

Podział zaproponowany przez M. Wieman i K. Przybylską obejmuje następujące metody i sposoby umuzykalnienia: słuchanie śpiewu nauczycielki, spostrzeganie i rozpowszechnianie zjawisk akustycznych, słuchanie muzyki, śpiew dzieci, zabawy ze śpiewem, proste formy taneczne, stosowanie instrumentów perkusyjnych, radiowe audycje umuzykalniające¹⁷. Autorki zwracają uwagę na ważny w grupie 6-latków moment rozwijania własnej inwencji dziecięcej, szczególnie w zakresie stosowania instrumentów perkusyjnych oraz zabaw ze śpiewem.

Poszukując najbardziej aktywnych sposobów rozwijania dziecięcej wrażliwości muzycznej E. Lipska kładzie nacisk między innymi na: słuchanie muzyki, muzyczną twórczość dziecięcą oraz integrację wychowania muzycznego z wychowaniem plastycznym¹⁸. Forma słuchania muzyki ma na celu wdrażanie dzieci do aktywnego odbioru muzyki i przez analizę elementów utworów dojście do ich syntezy i zrozumienia. Tworzenie przez dzieci muzyki powinno stanowić dla nich przyjemność i atrakcję. W grupie dzieci 6-letnich przybiera ona formę improwizacji melodycznej lub rytmicznej na zadany lub zaproponowany przez dzieci temat. Dzieci te powinny posiadać umiejętność plastycznego wyrażania przy pomocy rysunku części utworu, jego nastroju, zmian tempa i rytmu.

M. Przychodzińska pisząc na temat elementów wychowania muzycznego dzieci proponuje ekspresyjne i percepcyjne środki umuzykalniania. Do środków ekspresyjnych zalicza twórczość muzyczną dzieci, muzykowanie /śpiew i grę na instrumentach/ oraz muzyczną ekspresję ruchową. Jako sposoby rozwijania zdolności percepcyjnych u dzieci wyróżnia m.in. słuchanie analityczne,

interpretujące, programowo-analityczne. Ważną rolę, zdaniem autorki, spełniają tu audycje muzyczne jako "forma wprowadzania repertuaru i wiedzy muzycznej" ¹⁹.

Wśród różnorodnych propozycji realizacji programu umuzykalnienia należy jeszcze wymienić formę organizowania koncertów w przedszkolu ²⁰. Autorzy zgodni są co do wartości kontaktów z muzyką usłyszaną "na żywo". Kontakty te rozbudzają zainteresowanie muzyką, wzbogacają wiedzę dzieci o muzyce i muzykach, wychowują przyszłych słuchaczy koncertów symfonicznych.

Należy stwierdzić, że wśród przedstawionych propozycji rozwiązań metodycznych istnieją zbieżności poglądów co do głównych form umuzykalnienia w przedszkolu. Podstawę umuzykalnienia stanowią zatem takie formy, jak: słuchanie i śpiewanie piosenek, zajęcia muzyczno-ruchowe, gra na instrumentach perkusyjnych, ćwiczenia słuchowe i słuchanie muzyki, improwizacja. Takie formy umuzykalnienia dzieci 6-letnich proponuje U. Smoczyńska ²¹. Ponieważ są to formy reprezentatywne dla wychowania muzycznego w najstarszej grupie przedszkola, przedstawiam pokrótce ich charakterystykę.

Najłatwiejszą i najbliższą dziecku formą umuzykalnienia jest **p i o s e n k a**. Będąc przez swą treść słowną jakby kontynuacją mowy, jest dostępna i zrozumiała, przemawia do wyobraźni i uczuć dziecka. W praktyce przedszkolnej piosenki mają różnorakie zastosowanie i ze względu na ich przeznaczenie można dokonać następującego podziału: ²²

- a/ piosenki przeznaczone do słuchania,
- b/ piosenki przeznaczone do śpiewania przez dzieci,
- c/ piosenki służące do wykorzystania przy zabawach ruchowych i inscenizacjach,
- d/ piosenki wykonywane z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych.

Nie jest to zapewne jedyny podział, można bowiem usystematyzować piosenki w zupełnie inny sposób, biorąc pod uwagę inne

kryteria, takie jak tematyka, stopień trudności, skala głosu dzieci itp.

W grupie dzieci 6-letnich najwięcej uwagi przeznaczają się piosenkom przyznaczonym do wykonywania przez dzieci. Wynika to z bardziej u nich rozwiniętej wrażliwości muzycznej, rozszerzonej skali głosowej, umiejętności swobodniejszego wydobywania głosu, dłuższego oddechu, znacznie dokładniejszej wymowy, lepszej pamięci.

Piosenka bliska ekspresji słownej, daje możliwość bezpośredniego przekazywania bogatej skali emocji, jak stwierdza M. Przychodzińska, jest naturalnym sposobem zbliżania dziecka do muzyki²³. Zainteresowania dziecka łączą się zawsze z tekstem, z akcją. Dochodzimy zatem do kapitalnego z punktu widzenia wychowawczego problemu doboru odpowiedniego repertuaru piosenek. Autorzy publikacji metodycznych stwierdzają zgodnie, iż dobór piosenek dla dzieci winien być szczególnie starannie przemyślany. Ze względu na treść muzyczną powinny to być utwory melodyjne, rytmiczne, z preferencją piosenek o charakterze wesołym. Temat piosenki winien korelować z tematem pozostałych zajęć. Dotyczyć to może przedszkola, domu, zjawisk zachodzących w otaczającym świecie, uroczystości państwowych, przedшкоlnych itp.

Nauka piosenek zmierzająca do opanowania przez dzieci melodii i słów nie stanowi jedynego celu tej formy umuzykalnienia. Praktyka dowiodła, że piosenka służy także jako tworzywo do ćwiczeń słuchowych, rytmicznych i głosowych. Melodię piosenki wykorzystuje się do zapoznania dzieci 6-letnich z elementami budowy utworu muzycznego, a także do wprowadzania podstawowych pojęć z zakresu dynamiki, tempa, agogiki i frazowania²⁴. Treść słowna, obok ładunku emocjonalnego, ideowo-wychowawczego i poznawczego, stanowi w praktyce przedszkolnej doskonały materiał do ćwiczeń emisyjnych i ortofonicznych²⁵. Piosenkę wykorzystuje się także do zabaw ze śpiewem, inscenizacji oraz do instrumentacji z zastosowaniem różnorodnych instrumentów perkusyjnych.

Koncepcja zajęć ruchowo-muzycznych opiera się na stwierdzeniu, że wykorzystanie naturalnej ruchliwości dziecka w podporządkowaniu jej muzyce stwarza nieograniczone możliwości rozwoju zainteresowań i uzdolnień muzycznych. W oparciu o to stwierdzenie powstały dwie znane metody umuzykalnienia, które stworzyli: kompozytor i pedagog szwajcarski Emil Jaques Dalcroze i niemiecki Carl Orff. Istotą tych metod jest przeświadczenie o znaczeniu "przeżywania muzyki całym ciałem" w akceleracji procesu jej poznawania i zrozumienia ²⁶.

Zasadę tę przejęli twórcy polskiego programu umuzykalnienia w przedszkolu, wprowadzając szereg elementów wymienionych metod do praktyki. Elementy ruchowo-muzyczne, które mają największe zastosowanie w pracy z dziećmi 6-letnimi można podzielić na kilka rodzajów. Są to: ćwiczenia przestrzenne, ćwiczenia gimnastyczne rozwijające całe ciało i poszczególne zespoły mięśni, ćwiczenia pobudzające i hamujące, ćwiczenia elementów ruchowych /bieg, marsz, chód, cwał, podskok/, próby wyrażania ruchem charakteru usłyszonej melodii, tańce i zabawy ruchowe. Wszystkie wymienione grupy ćwiczeń przyjmują w przedszkolu formę zabaw rytmicznych i muzycznych, przeprowadzanych z towarzyszeniem akompaniamentu. Stanowią one doskonałą okazję do realizowania przewidzianych programem zagadnień muzycznych. Można tu wymienić: rozpoznawanie rejestrów basowego i wiolinowego, uwrażliwienie na barwę dźwięku, rozwijanie umiejętności odróżniania zmian tempa, rytmu i dynamiki, kształcenie poczucia tonalnego itp. ²⁷.

Typowe muzyczną formę zajęć stanowią próby wyrażania ruchem charakteru usłyszonej muzyki. Dzieci 6-letnie potrafią odtwarzać ruchem niektóre elementy muzyki, takie, jak: rytm, tempo, dynamika. Całościowe odtwarzanie ruchem charakteru usłyszonej muzyki jest ułatwione wówczas, gdy dany utwór ma jakiś tytuł. Podany przez kompozytora temat /np. "Kot i mysz" F. Rybickiego/ znacznie ułatwia dzieciom znalezienie odpowiedniego rozwiązania ruchowego ²⁸.

Zgodnie z programem wychowania w przedszkolu w grupie dzieci 6-letnich stosuje się proste formy tańce z n e, uwzględniające głównie polskie tańce ludowe. Tańiec jest formą, która przynosi dzieciom dużo radości. Dzieci silnie reagują na rytm i dynamikę utworu muzycznego oraz potrafią uchwycić kontrasty i barwę dźwięku. Te właśnie elementy muzyki są charakterystyczne dla utworów tanecznych²⁹. W tańcu dziecko spontanicznie reaguje na te elementy muzyki ruchem w postaci różnych kroków, zwrotów, przytupnięć i figur. Estetykę tańca podnoszą kostiumy oparte na motywach ludowych.

G r a n a i n s t r u m e n t a c h stanowi prepedeutykę muzykowania dzieci. Program zaleca grę na instrumentach perkusyjnych. Możliwości wykorzystania tych instrumentów są niemal nieograniczone. W przedszkolu stosuje się je do akompaniowania przy różnych rodzajach ruchu, przy ćwiczeniach pobudzających i hamujących, do wykonywania rytmu piosenek i tańców, do ilustracji wierszy i opowiadań. Nieoceniona jest również pomoc instrumentów przy różnych ćwiczeniach słuchowych. W niektórych przedszkolach organizuje się orkiestry perkusyjne, zawierające kilka rodzajów instrumentów perkusyjnych. Przeprowadza się także próby dyrygowania orkiestrą przez dzieci³⁰.

W ramach zajęć umuzykalniających przeprowadza się także ćwiczenia słuchowe. Wszystkie opisane wyżej formy i sposoby umuzykalniania kształcą w różnym stopniu słuch dzieci. Istnieje jednak cała grupa ćwiczeń mających wyłącznie na celu wyrabianie słuchu. Polegają one na rozwijaniu u dzieci umiejętności dostrzegania i wyodrębniania dźwięków w otaczającym je środowisku. Do tych ćwiczeń należy także wyrabianie umiejętności rozpoznawania głosów swoich kolegów oraz odróżniania dźwięków poznanych poprzednie instrumentów perkusyjnych. W grupie 6-letnich prowadzi się ponadto ćwiczenia polegające na rozwijaniu umiejętności odróżniania dźwięków wysokich i niskich, kierunku linii melodycznej, rozpoznawaniu fragmentów znanych melodii. Ćwiczenia słuchowe

przybierają najczęściej formę zagadek muzycznych³¹.

Z ćwiczeniami słuchowymi wiążą się ściśle zajęcia poświęcone s ł u c h a n i u m u z y k i. W tym celu nauczycielka korzysta z gotowych nagrań muzycznych³² lub z radiowych audycji umuzykalniających przeznaczonych dla przedszkola³³. Słuchanie muzyki mechanicznej /nagranej na taśmie magnetofonowej lub płycie gramofonowej/ jest formą trudniejszą do bezpośredniego odbioru muzyki wykonywanej na żywo. Muzyka mechaniczna wymaga od dziecka posiadania większej ilości doświadczeń związanych z muzyką, bez których nie mogą powstać poprawne wyobrażenia muzyczne. Toteż obok tej formy umuzykalnienia w niektórych przedszkolach organizowane są koncerty z udziałem zaproszonych artystów-muzyków. Intencją programu jest, aby zajęcia poświęcone słuchaniu muzyki aktywizowały dziecko oraz rozwijały jego twórczą inwencję.

Z rozwijaniem inwencji twórczej związana jest forma i m p r o w i z a c j i d z i e c i ę c e j. W umuzykalnieniu dzieci 6-letnich polega ona na układaniu prostych tekstów do podanych melodii i schematów rytmicznych lub tworzeniu własnych melodii. Może to też być swobodna gra na instrumentach perkusyjnych oraz improwizacja ruchowa³⁴. Improwizacja dziecięca stanowi odrębny dział umuzykalnienia, który doczekał się dosyć obszernej literatury. Szczegółowy opis poszczególnych ćwiczeń w tym zakresie realizowanych w grupie dzieci 6-letnich przekraczałby ramy niniejszego artykułu. Należy tu jednak wspomnieć, iż najczęściej stosuje się w praktyce improwizację ruchową przeprowadzaną w ramach zajęć ruchowo-muzycznych. Wypowiedź ruchowa sprawia dzieciom najmniej trudności. Większe trudności sprawiają próby improwizacji słownej i melodycznej.

W związku z rozwojem inwencji twórczej dziecka ostatnio coraz częściej pisze się na temat form integrujących umuzykalnienie z innymi dziedzinami działalności dziecka. Do nich należą zajęcia plastyczno-muzyczne polegające na różnorodnych

swobodnych wypowiedziach plastycznych wywoływanych przeżyciem muzycznym³⁵. Wyrażają się one malowaniem farbami treści pozamuzycznej utworu, doбором barw do dwóch kontrastujących utworów, plastycznym przedstawieniem budowy utworu; abstrakcyjnym przedstawieniem w formie plastycznej nastroju słuchanej muzyki. Na uwagę zasługują tu także inne formy działalności programowej przedszkola, w których także występuje element muzyczny. H. Mysłkowska w swoich pracach nad rolą żywego słowa w pracy z dziećmi podkreśla znaczenie zintegrowanego oddziaływania różnych dziedzin sztuki, w tym muzyki w rozwijaniu przeżyć estetycznych. Taką rolę mogą spełniać zajęcia, w których występuje "połączenie żywego słowa, śpiewu, muzyki, ruchu z prostymi środkami scenografii"³⁶. Są to inscenizacje utworów literackich, występy teatryku dziecięcego, przedstawienia teatryku kukiełek itp.

Do zwolenników zintegrowanych form umuzykalnienia w przedszkolu należy m.in. B. Podolska-Kwak. Jej zdaniem proces umuzykalnienia należy traktować szeroko, mając na uwadze także treści w innych działkach programu, które mają związek z umuzykalnieniem. Dzieciom w wieku przedszkolnym obcy jest podział na poszczególne rodzaje sztuki. Melodia, rytm, słowa, gesty i barwne plamy mieszają się z sobą w ich działalności, pisze autorka, "dając wyraz temu, co dziecko czuje i pragnie"³⁷. Jednym z kierunków pracy jest zatem integracja artystyczna: muzyczno-plastyczno-literacka.

Celem niniejszego artykułu było przedstawienie najnowszych koncepcji wychowania muzycznego w odniesieniu do dzieci 6-letnich w przedszkolu. Była to zarazem próba syntetycznego ujęcia i sklasyfikowania propozycji najbardziej optymalnych rozwiązań metodycznych dotyczących realizacji umuzykalnienia.

PRZYPISY

¹ Por. Słowo wstępne do "Zakresu treści wychowania i kształcenia dla dzieci sześciolletnich", Warszawa 1977, s. 3-4

- 2 Por. J. Reykowski, Osobowość a wychowanie. "Psychologia Wychowawcza" 1966, nr 6; B. Wilgocka-Okoń, O badaniu dej-rzałości szkolnej, Warszawa 1971, s. 61, H. Nartowska, Psychologiczne podstawy pracy dydaktycznej-wychowawczej z dziećmi 6-letnimi; "Wychowanie w Przedszkolu" 1975, nr 7-8
- 3 M. Kwiatowska, Z. Topińska, Pedagogika przedszkolna, Warszawa 1978, s. 317
- 4 E. Zachajkiewicz, Przedmowa /w:/ Wychowanie estetyczne w przedszkolu pod red. Z. Topińskiej, Warszawa 1971, s. 7
- 5 M. Kwiatowska, Wychowanie estetyczne w polskich przed-szkolach /w:/ Wychowanie estetyczne w przedszkolu, Ibi-dem, s. 17
- 6 M. Kwiatowska, Z. Topińska, Metodyka wychowania przed-szkolnego, Warszawa 1972, s. 323
- 7 Per. Funkcje i zadania przedszkola /w:/ Program wychowania w przedszkolu, Warszawa 1973, s. 8
- 8 S. Szuman, O sztuce i wychowaniu estetycznym, Warszawa 1975, s. 86
- 9 Per. J. Wierszykowski, Psychologia muzyki, Warszawa 1970, s. 261
- 10 Per. E. Seurlau, Wpływ muzyki na rozwój psychiczny dziecka /w:/ Wychowanie przez sztukę pod red. I. Wojnar, Warszawa 1963, s. 229
- 11 M. Przychodzińska-Kaciczak, Muzyka i wychowanie, Warszawa 1969, s. 81
- 12 D. Malke, Relacja umuzykalnienia w realizacji zadań wychowa-nia estetycznego /w:/ Metodyka wychowania w przedszkolu pod red. I. Dudzińskiej, Warszawa 1976, s. 48
- 13 M. Przychodzińska, Z doświadczeń w wychowaniu muzycznym. "Wychowanie w Przedszkolu" 1969, nr 9
- 14 Zakres treści wychowania i kształcenia dla dzieci sześciu-letnich, Warszawa 1977, s. 27

- 15 Por. D. Malke, *Formy wychowania muzycznego /w:/ Metodyka wychowania w przedszkolu* pod red. I. Dudzińskiej, Op. cit., s. 59
- 16 K. Przybylska, *Wychowanie muzyczne w przedszkolu*, Warszawa 1977, s. 114
- 17 K. Przybylska, M. Wieman, *Metody i środki wychowania muzycznego /w:/ Pedagogika Przedszkolna*, Op. cit., s. 356-378
- 18 E. Lipska, *Poszukiwania w zakresie wychowania muzycznego w polskich przedszkolach*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1972, nr 2
- 19 M. Przychodzińska-Kaciczak, *Muzyka i wychowanie*, Op. cit., s. 142
- 20 Por. I. Miłocka, *Jak przygotowałam dzieci do słuchania koncertu*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1970, nr 11; G. Porwich, *Kształtowanie kultury muzycznej już od przedszkola*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1977, nr 7-8; A. Makuch, *Koncert Chopinowski*. "Wychowanie w Przedszkolu" 1974, nr 3 i inne.
- 21 U. Smoczyńska, *Umuzycznienie /w:/ Vademecum nauczyciela sześciolatków* pod red. M. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1977, s. 352-373
- 22 Według Z. Stankiewicza, *Piosenka w przedszkolu*, Warszawa 1973, s. 43
- 23 Por. M. Przychodzińska-Kaciczak, *Muzyka i wychowanie*, op. cit., s. 99
- 24 Por. U. Smoczyńska, *Umuzycznienie*, Op. cit., s. 356
- 25 H. Mystkowska, *Żywe słowo w pracy z dziećmi*, Warszawa 1966, s. 8
- 26 Z. Burowska, *Współczesne systemy wychowania muzycznego*, Warszawa 1976
- 27 Por. M. Dąbrowska, J. Grafczyńska, *Zabawy rytmiczne i umuzyczniające dla dzieci*, Warszawa 1972, s. 7-10

- 28 Por. U. Rogalska, Specyfika wychowania muzycznego dzieci 6-letnich w przedszkolu /w:/ Studia z wychowania muzycznego, z. 4, Bydgoszcz 1980
- 29 Por. K. Przybylska, Wychowanie muzyczne w przedszkolu, Op. cit., s. 176-178
- 30 M. Kwiatowska, Z. Topińska, Pedagogika Przedszkolna, Op. cit., s. 37
- 31 Stwierdzenia te są wynikiem obserwacji eksperymentu pedagogicznego prowadzonego w latach 1977-1978 w dwóch bydgoskich szkołach.
- 32 Podstawową pozycję stanowi tu "Prytoteka dla przedszkoli" wydana przez Polskie Nagrania pod red. Lecha Miklaszewskiego w opracowaniu Marii Wieman.
- 33 Roczny program radiowy obejmuje 48-50 audycji umuzykalniających dla przedszkola ujętych w cztery cykle:
- a/ "Zabawy przy muzyce",
  - b/ "Nasze przedszkolne tańce",
  - c/ "Goście z bajki bawią się razem z nami",
  - d/ "Nasz przedszkolny koncert".
- Cykle te zawierają materiał programowy umuzykalnienia przewidziany dla dzieci 6-letnich.
- 34 Por. K. Przybylska, Wychowanie muzyczne w przedszkolu, Op. cit., s. 218
- 35 D. Malko, Formy plastyczno-muzyczne /w:/ Metodyka wychowania w przedszkolu, Op. cit., s. 79-80
- 36 H. Mystkowska, Estetyczne oddziaływanie utworu literackiego /w:/ Pedagogika Przedszkolna, Op. cit., s. 340
- 37 B. Podolska-Kwak, Z muzyką w przedszkolu. "Wychowanie w Przedszkolu" 1974, nr 11

BIBLIOGRAFIA

- Burowska Zofia - Współczesne systemy wychowania muzycznego, W-wa 1976
- Cukierówna Maria - Umuzycznienie w przedszkolu, W-wa 1963
- Wieman Maria
- Dasiewicz-Tobiasz - Umuzycznienie w przedszkolu, W-wa 1977
- Anna
- Dąbrowska Maria - Zabawy rytmiczne i umuzyczniające dla dzieci, W-wa 1972
- Grafczyńska Jadwiga
- Kwiatowska Maria - Metodyka wychowania przedszkolnego, W-wa 1972
- Kwiatowska Maria - Pedagogika przedszkolna, W-wa 1978
- Topińska Zofia
- Lipska Ewa - Poszukiwania w zakresie wychowania muzycznego w polskich przedszkolach. "Wychowanie w Przedszkolu" 1972, nr 2
- Mystkowska Halina - Żywe słowo w pracy z dziećmi, W-wa 1966
- Miłowska Irena - Jak przygotowałam dzieci do słuchania koncertu. "Wychowanie w Przedszkolu" 1970, nr 11
- Nożyńska Zofia - Ćwiczenia muzyczno-ruchowe, W-wa 1966
- Przybylska Krystyna - Wychowanie muzyczne w przedszkolu, W-wa 1977
- Przychodzińska Maria - Muzyka i wychowanie, W-wa 1969
- Przychodzińska Maria - Dziecko i muzyka, W-wa 1974
- Przychodzińska Maria - Z doświadczeń w wychowaniu muzycznym. "Wychowanie w Przedszkolu" 1969, nr 9
- Podolska-Kwak Beata - Z muzyką w przedszkolu. "Wychowanie w Przedszkolu" 1974, nr 11
- Rogalska Urszula - Specyfika wychowania muzycznego dzieci 6-letnich w przedszkolu. /w:/ Studia z wychowania muzycznego, z. 4, Bydgoszcz 1980
- Stankiewicz Zygmunt - Piosenka w przedszkolu, W-wa 1969

- Szuman Stefan - O sztuce i wychowaniu estetycznym, W-wa 1975
- Dunin-Wąsowicz - Vademecum nauczyciela sześciolatków, W-wa 1977
Maria /red/
- Wieman Maria - Umuzycznienie w przedszkolu. "Wychowanie
w Przedszkolu" 1951, nr 8
- Woźnicka Zofia - Wychowanie estetyczne w przedszkolu. W-wa 1971
/red/